

Universitätsbibliothek Paderborn

Reverendissimi Ac Illustrissimi D.D. Antonii Godeau Episcopi Venciensis Viri Celeberrimi Theologia Moralis

Ex Purissimis Sacrae Scripturae, Patrum Ac Conciliorum Fontibus Derivata,
Notis Theologicis Illustrata, Duasque In Partes Divisa

Complectens Tractatus I. De Fontibus Doctrinae moralis. II. De praecipuis
ejusdem Fundamentis. III. De Peccatis. IV. De Legibus. V. De summario
dilectionis Praecepto. VI. De primo decalogi Praecepto. VII. De secundi
decalogi Praecepto

Godeau, Antoine

Augustae Vindelicorum, 1774

Sectio III. De modis, quibus humana restringitur, vel tollitur lex.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53562](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53562)

SECTIO III.

DE

MODIS, QUIBUS HUMANA RE-
STRINGITUR VEL TOLLITUR
LEX.

CAPUT I.

*Lex obscura a quo, & quomodo sit inter-
pretanda?*

Legis verba obscura sæpe sunt, quæ proin-
simplici, ac prout vocant, *verbali* interpre-
tatione sunt explananda: nonnumquam verba
clara quidem sunt, ne tamen in sensu rigoroso,
ac universali hic & nunc accipiantur, de benigna
legislatoris intentione præsumitur. Hic le-
gis interpretandi modus *Epyikia* dicitur, ac
communiter a legistis describitur, quod sit æqua
interpretatio mentis, quam legislator actu qui-
dem non habuit; habuisset tamen si præsentis
circumstantias prævidisset.

Interpretatio legum *authentica* præprimis ad
illum, qui eas tulit, vel ejus successorem spe-
ctat, eandemque ac ipsa lex in judiciis vim
habet. Dum legislator tacet, consuetudo,
tamquam optima legum interpret, est attenden-
da. Interpretatio a consuetudine petita *usualis*
occupatur. Quæ consuetudo legum interpre-
tationi serviat, postea dicemus. Non raro, cum
Godau Theol. Mor. Pars I. X nec

nec legislator, nec consuetudo quidquam determinat, docti ac prudentes viri interpretationem legum doctrinalem suppetitant, quæ eos, a quibus illi consulti fuere, pro foro saltem intersecuros reddit.

Regulæ, quas legum interpretes respiciere debent, in utriusque Juris codicibus invenitur. Potiores huc pertinentes sunt. 1. Ut legum verba in sensu obvio & proprio eousque accipiantur, quousque hic absurdas sequelas non procreent. 2. Ut leges odiosæ, ac pœnales quantum fieri potest, restringantur: favorabiles extendantur. 3. Ut lex instituta paritate aliam facti species non extendatur, nisi objecta correlativa sint, aut connexa, & legis ratio exacte utrisque congruat. 4. Ut lex obscura cum aliis propinquis, & clarioribus conferatur, atque una exponatur per aliam. Sic circa matrimonii contractum, & usum quæ mulieri conceduntur, etiam viro concessa reputantur, quæ marito prohibentur, etiam prohibita utantur.

Epjikia non temere est facienda, sed ratio ac sobrius ejusdem usus sit oportet. Si in verbis legis generalibus etiam hæc, quæ modo proponenda esset, actio comprehendatur, ex legis tamen adimplerione quidquam aperte injustum ipsi operanti, aut toti communitati nocivum consecuturum certo prævideatur, Epjikia est adhibenda, atque concludendum, quod legislator si hæc circumstantias prævidisset, hujusmodi casum excipere rationabiliter debuisset. Quod

damnum, aut iniustitia ex legis observantia emer-
sura non certo, sed mere probabiliter timeatur,
vel Legislator, vel Prudentes erunt consulendi;
aut si moram rei negotium non admittat, exor-
tumque semel dubium majore probabilitate elidi
non possit, ommissa Epjikia sensui legis litterali
erit insistendum; quia ut supra diximus, in du-
bio pro lege standum, ac tutius eligendum est.
Porro damnum, ad quod a nobis, vel a com-
munitate avertendum Epjikia utimur, grave
esse debet, si enim quodvis leve sufficeret, le-
gislatorum auctoritas, & legum utilitas brevi
collabesceret; cum paucae admodum leges sint,
quarum observantia privatis quibusdam leve in-
commodum, aut damnum non creat. Unde
iniquitas sibi mentitur, dum tenui ratione fulta
identidem suis adclamat: *Leges humanæ cum
tanto rigore non obligant: Ecclesia pia mater,
non noverca est &c.* Ita sane! Ecclesia noverca
non est; adhuc tamen vera legislatrix est. (a)

CAPUT

(a) Epjikia idem ac æquitas, seu æqua acceptio
sonat. Est autem æquitas justitia pensatis omnibus
circumstantiis particularibus dulcore misericordiæ
temperata, ait S. Antoninus 4. Part. tit. 5. c. 19.
Pulchrum ac utilem regularum quæ hanc æqui-
tatem dirigunt, catalogum ex jure canonico,
jure civili, & libris Ciceronianis Paulus Co-
mitolus compilavit, quem P. Concina in sua
Theologia christiana Tom. 6. Lib. 1. Diss. 6. cap.
4. tribus in paragraphis refert; Similem D.
Amort. Theol. mor. Tom. 1. Tract. 2. §. 8. exhi-
bet. Vide si lubet.

CAPUT II.

Dispensatio a quibus, & quam ob causam sit. facienda?

Dispensatio juris seu legis relaxatio est et
 justa causa facta ab eo, qui legitimam potestatem habet. Latius accepta cum interpretatione & Epjikia coincidit; eamque divus Thomas nonnumquam ita exponit; strictius tamen sumpta, prout in data definitione sumitur, actus jurisdictionis est, qui solis Superioribus competit, sicque altiore quam Epjikia doctrinali originem petit. Magis adhuc ab irritatione, abrogatione, & derogatione differt; quia per istas lex quoad se totam vel partem tollitur, omnesque liberi ab obligatione fiunt: cum contra dispensatio legem intactam relinquit, errorumque manente obligatione unum vel alterum dumtaxat solutum ab onere efficiat; quod quia jam expressis verbis, jam signis aut factis, jam quoad totalem jam quoad partialem legem materiam contingit, *expressa* vel *tacita*, *totalis* vel *partialis* dispensatio esse potest.

Præcipua in lege humana dispensandi potestas (legem enim divinam nullus hominum naturalem proprie relaxare nec Deus ipse potest) in superiore residet non tamen ita, ut sive ab homine, sive a canone aliis delegari non possit. Facultas dispensandi, quam Jura cuidam officio in perpetuum adnexuere, *ordinaria* æquivalet; ea contra quam homo certe cuidam personæ concessit, *mere delegata* est, et

II. *Dispens. a quib. & quam ob caus. &c.* 325

libero concedentis arbitrio revocari potest, deficiente cum vita delegantis, nisi forte jam inchoata dispensationis executio sit, aut in gratiam delegati specialem a Superiore facta fuerit delegatio; quia concessum a Principe beneficium decet esse mansurum (cap. si cui. de præbendis in 6.) Hinc Papa in universa Ecclesia leges universales, Episcopus sua in Diœcesi leges particulares relaxare valet. Imo ut in omnibus irregularitatibus occultis, exceptis iis, quæ ex homicidio voluntario contractæ, aut quæ ad forum contentiosum deductæ fuerunt, imposterum Episcopi dispensent, in Tridentino Concilio fuit sancitum. In aliis quoque, quæ nimis frequenter occurrunt, quæque moram non ferunt, qualia sunt jejunia, festa, impedimenta occulta &c. vel ex consuetudine, vel tacito Papæ consensu Episcopi ultramontani dispensant, sicut jam olim dispensarunt, priusquam pontificiæ invaluerant reservationes.

Dispensatio a certa forma non pendet. *Expressa* verbis plerumque in charta descriptis expeditur; quæ, quia exemptionem a lege, iudice odiosam, continent, strictè interpretari, nec ultra extendi debent: dispensatio *tacita* facta, aut alio signo fieri solet, ex quo actualis dispensandi voluntas in Superiore cognosci clare possit. Non igitur sola Superioris taciturnitas sufficit. Sæpius, dum Præpositus tacet, maioris incommodi vitandi causa connivere, aut permittere; nullatenus vero dispensare intendit. Id clare experientia docet, Jurisque in corpore confirmatur, ubi dicitur: *Cum multa per patientiam*

tiam tolerantur, quæ, si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia non debent tolerari (cap. cum jam dudum. de præbend.) (a)

Ut dispensatio licita fiat, rationabili causa innixa sit oportet. Rationabilis causa aderit, si pietas, utilitas, aut necessitas ad dispensandum moveat. Sic, ut cum debilibus, cum nimis fragilibus &c. quoad abstinentiam a carnibus, quoad castitatis votum dispensetur, pietas ac caritas suadet: relaxationem residentia major Ecclesia

- (a) Ex diversis, oppositisque oriri principiis hæc
 „ taciturnitas potest: ergo ex ea certus dispensationis concedendæ colligi consensus nequit.
 „ Hæc proficisci taciturnitas potest. 1. Ex Prælati negligentia. 2. Ex nimia conniventia.
 „ 3. Ex pusillanimitate. 4. Ex ignorantia. 5. Ex malitia. 6. Ex studio scandali vitandi, majorisque mali declinandi. 7. Ex prævisione repugnantia subditi ad malum propensi. Quis inficias iverit, ex his, aliisque principiis oriri hanc Prælati taciturnitatem posse? Inepte ergo colligunt probabilistæ ex hac taciturnitate consensum concessæ dispensationis. P. Conde-
 na Tom. 6. lib. 1. diff. 6. c. 5. num. 10. Post pauca adversariorum fundamentum contem-
 tans subdit: „ Nullius apud me ponderis sunt
 „ adversæ sententiæ rationes: quæ omnes hoc aut
 „ recidunt: nempe præsumendum esse, Prælatum, dum videt, & non impedit, cum facile
 „ possit, velle dispensare, ne ipse peccet non
 „ impediendo peccata. Ex iis, quæ diximus, non
 „ vanam, arbitrariam, & commentitiam esse
 „ hanc præsumptionem constat; quoniam ex
 „ septem & amplius capitibus oriri hæc taciturnitas potest.

II. *Dispens. a quib. & quam ob caus. &c.* 327

has: ætatis, vel interstitiorum dispensationem
nonnumquam necessitas exigit. Hisque bonis
quævis mala, quæ ex dispensatione in commu-
nitatem redundant, sat, superque compensan-
tur. *Detrahendum est aliquid severitati* (inquit
sanctus Augustinus *Epist. I.*), *ut majoribus*
malis sanandis caritas sincera subveniat. Et
Bernardus: *Non sum ita rudis, ut ignorem vos*
dispensatores, sed in ædificationem, non in de-
structionem. Quare superior quemadmodum
iustam causam allegantibus legis relaxationem
discrete concedere; ita nullum aut frivolum
motivum producentibus dispensationem denega-
re debet. Secus si faciat, ceu infidelis dispen-
sator gravem rationem domino reddet, pœnas-
que luet. Hæc quippe dispensandi facilitas
legum vigorem enervat, deordinationem parit,
bonoque communi non leve præjudicium infert.
Quæquam adversa legislatoris officio sint nemo
non videt.

Utrum dispensatio absque sufficiente causa
nædum illicita, sed & *invalida* sit; major diffi-
cultas est. Eam, quam *inferior*, seu delegatus
absque causa concessit, nullam, ac irritam esse,
omnes admittunt. Iste enim sub hac expressa,
aut tacita conditione, ut causam præponderet,
dispensandi facultatem a superiore accepit: unde
si hanc non observat; quidquam sibi numquam
concessum attentat, nihilque agit. Ast ubi de
superiore, seu supremo legislatore, qui in sua
vel prædecessoris lege sine causa dispensat, quæ-
sio movetur; multi, probabilitatis præcipue

patroni, eandem validam pronunciant, hoc fieri unico fundamento nixi, quod legislator sine causa absque causa legem tollere, suosque subditos lege liberare; ita quoque manente lege unum vel alterum absque causa ab ejus obligatione eximere valide possit: eoquod tota legum obligatio suam a legislatoris voluntate & originem, & finem habeat.

Hæc tamen ratio tanta non est, ut omnem a nobis scrupulum pellat. Quod Princeps legem non condere, & abrogare absque justa causa possit, ultro fatemur; sed quod vigente adhuc lege, quemvis eximere pro arbitrio valeat, sicque exemptus contra legem agendi jus acquirat, asserere non audemus. Quamdiu lex manet, ipse quoque legislator eadem stringitur, utque uniformitas servetur, naturalis lex præcipit: unde sicut lex positiva legi naturali adversum numquam obligat, ita exemptio a lege, naturali legi contraria, pro foro interno numquam deobligat. Hanc ob rationem sanctus Thomas hujusmodi dispensatorem *infidelem* vocat, & sanctus Bernardus in eundem veluti *crudelem* invehit, quod nempe subditos, qui scientes tali dispensatione utuntur, in peccati laqueos ipsemet conjiciat, ac misere jugulet; quæ crudelitas est maxima (a).

(a) Eandem sententiam D. Amort. tenet, Concilium Trid., quod similes dispensationes seu subreptiones declarat, auctoritate nixus (Theol. mor. Tom. 1. Tr. 2. §. 14. q. 12.). P. Billuart cum pluribus

Dum causa ab illo, qui dispensari petit, falsa allegatur, vel quid veri, quod dispensationem retardaret &c., subdole reticetur, irrita, & invalida dispensatio evadit; quia dispensanti pro talibus circumstantiis est involuntaria, & quia recta ratio postulat, ut mendax precator, penitus careat impetratis (cap. super litteris. de Rescriptis.). Hinc est, quod in singulis fere dispensationum formulis ista clausula invenitur: Si preces veritate nitantur (a). Quod si ob-
vel

pluribus contrariam tuetur, contrariasque rationes fere omnes haud inepte solvit (Tract. de legib. dissert. 5. art. 3. §. 2.). Via media P. Antoine incedit, docetque, dispensationem, absque justa causa datam, validam esse, ipsumque dispensatum contra legem humanam, quæ valide relaxata est, non delinquere; in legem tamen naturalem impingere, quæ propter bonum commune uniformitatem præcipit, & ne quis sine justa causa a communi onere se subtrahat, stricte vetat. Unde ipsius opinione inter talem dispensatum, & non dispensatum hoc intercedit discrimen, quod sic dispensatus tantum vi legis naturalis, non positivæ (utpote relaxatæ) obligetur, nec contrahat pœnas, aut censuras lege positiva in transgressores latas; cum econtra non dispensatus nædum legis naturalis, sed etiam humanæ legis vigore ad servandam conformitatem obligetur, pœnisque subiaceat in jure statutis (Theol. moral. Tr. de legib. cap. 6. Q. 4.). Jam verisimilia ipsiusmet eligas.

(a) Duplex præprimis Tribunal ad expediendas dispensationes Romæ est erectum. Unum Pœnitentiarum, alterum Dataria vocari consuevit.

vel subreptio ex ignorantia contigerit, dispensationis executor, juxta quod ipsum legislatorem desuper informatum præsumit acturum, procedere poterit. Denique cum dispensatio non

Sacra *Pœnitentiaria* dispensationes concedit solum pro foro interno circa impedimenta matrimonii *occulta* impedientia, & dirimentia tam ad matrimonium contrahendum, quam in semel contracto manendum, excepto impedimento *consanguinitatis*, super quo numquam dispensat *Pœnitentiaria* ad matrimonium contrahendum, sed solummodo ad manendum in contracto, & quidem in quarto vel tertio gradu, non secundo vel primo. Item dispensat super irregularitatibus ex homicidio, ex defectu natalium &c. provenientes. Concedit etiam novas provisiones beneficiorum simoniace obtentorum. Litteræ supplicatoriae ad Cardinalem majorem *Pœnitentiarium* sunt dirigendæ cum hac inscriptione; *Em. ac Reverendissimo D. D. S. R. E. Cardinali, majori Pœnitentiarario.* In supplicatione non exprimuntur nomina Oratorum sed *N.* vel *Titius*, aut *Titia*. Rescriptum omnino gratis expeditur, & ad quemdam tertium mittitur, qui secreto sacro in confessionali dispensationem exequi debet, ac dispensationis chartam quamprimum flammis tradere absumendam. *Dataria* dispensat pro foro externo in impedimentis *manifestis*, aliisque ad forum contentiosum jam deductis; item in gradu consanguinitatis secundo & tertio, aut etiam primo mixto cum secundo, tertio, vel quarto. Litteræ supplicatoriae ad ipsum summum Pontificem diriguntur cum inscriptione: *Sanctissimo Domino Domino Clementi Papæ XIV. Romam.* Oratorum seu supplicantium intus exprimuntur nomina, cognomina, *Diececesis* &c. Dispensationis

I. *Legis abrogat. derogat. Et cessat. Et c. 331*

gis abolitio, sed ejusdem dumtaxat relaxatio fit, rationabilem ob causam facta; quam primum causa deficit, etiam dispensatio desinit, & ille, cui fuit concessa, cum aliis denuo ad communem legis observantiam obligatur; hoc quippe sanæ rationi convenit, ac clare ex iis, quæ hucusque diximus, sequi videtur.

CAPUT III.

Legis abrogatio, derogatio, Et cessatio exponuntur.

Sicut res humanæ omnes, ita & leges ab hominibus conditæ mutationi sunt obnoxia, cum econtra lex naturalis firma semper ac immobilis ster. Disparitatis rationem Doctor Angelicus adfert, dum ad primum argumentum respondet: *Lex naturalis est participatio quædam legi æternæ; Et ideo immobilis perseverat; quod habet ex immobilitate Et perfectione divinæ ratio-*

Breve a Cardinale Datario ad Vicarium generalem, vel officialem dirigitur, ubi & taxa pecuniaria, a dispensatis solvenda, sæpe non modica exigitur, nisi in forma pauperum petita, & obtemperata dispensatio fuerit. Porro triplici forma peti, & concedi Romæ dispensatio solet; nimirum in forma *nobilium, honestorum, & pauperum*. Pauperes stylo romano illi reputantur, qui in bonis suis quinquaginta aureos non habent, vel qui de labore, aut commercio quotidiano vivunt, propterea etiam *miserabiles* dicti. Varias supplicationum formulas Auctores exhibent, præprimis P. Amort. Theol. mor. Tom. 1. Tr. 2. §. 14. num. 27. Vide.

rationis instituentis naturam. Sed ratio humana mutabilis est, & imperfecta: & ideo ejus lex mutabilis est & imperfecta. Et præterea lex naturalis continet quædam universalia præcepta, quæ semper manent; lex vero posita ab homine continet præcepta quædam particularia secundum diversos casus, qui emergunt (1. 2. 9. 97. art. 1. ad 1.). Triplici autem modo humana legis contingere mutatio potest. Primo per *Abrogationem* cum tota simul lex vel Principis editio vel contraria consuetudine abolitur. 2do. per *Derogationem* cum una dumtaxat vel altera legis pars per legem subsequentem expresse revocatur, aut impossibilis redditur. 3tio. per *simplicem cessationem*, cum nempe ex aliqua superveniente circumstantia lex se ipsa deficit.

Lex humana in tantum recte mutatur juxta sanctum Thomam (1. 2. quæst. 97. art. 2. in corp.), in quantum per ejus mutationem communi utilitati providetur. Unde pro arbitrio legem abrogare Principi non licet. Quodsi legem absque gravi motivo abroget, valida ejusmodi abrogatio erit, ac subditi liberi a lege evadent, de mala tamen œconomia rationem Princeps aliquando illi reddet, qui *Rex Regum*, & *Dominus Dominantium* suo in femore scriptum habet. Id totum de legislatore ipso vel ejus successore intellige; inferior enim aut nihil, aut tantum præcise, quantum superior indulserit, in legem potest.

Quæ modo de abrogatione diximus, etiam de legum derogatione sunt accipienda. Ut autem

autem legi anteriori, præcipue favorabili, aut privilegio per posteriorem derogetur, generica revocatio *Non obstantibus quibuscumque &c.* non sufficit, sed specialis & expressa legis restringendæ, vel tollendæ mentio est faciendæ. Unde (cap. licet. de Constitut. in 6.) Bonifacius VIII. dicit: *Romanus Pontifex - - quia locorum specialium, & personarum singularium consuetudines & statuta (cum sint facti, & in facto consistant) potest probabiliter ignorare; ipsis (dum tamen sint rationabilia) per constitutionem a se noviter editam, nisi expresse caveatur in ipsa, non intelligitur in aliquo derogare.* Et juxta regulam juris (34. in 6.) *Generi per speciem derogatur*, etiamsi genus seu lex generalis post specialem emanet.

Triplici quoque modo simplex legum cessatio contingit. 1. Cum tempus, legis observantia a legislatore præfixum, suum terminum attingit. 2. Cum ex novis circumstantiis finis legis totalis adeo desit, ut communitati non modo non utilis, sed omnino nociva deprehensa legis observantia fuerit. 3. Cum finis, & adæquata legis ratio respectu totius communitatis cessat; lex enim rationalis esse debet, & gravi cuidam causa innixa; unde quamprimum illa causa corruit, ipsam quoque legem ruere necessum est. Quodsi legis finis & ratio respectu unius dumtaxat, aut alterius privati desinat, pristino in vigore lex manet, illosque unacum reliquis obligat; quia lex, sicut propter bonum privatum lata non est, ita nec propter privatum ac leve sæpe

sæpe incommodum cessat. Opinio adverte-
 quam quidam pauci tuentur, laxitati janua
 aperit, ac artificiose legibus illudendi modum
 tradit (a). Porro utrum *totalis* legum finis
 defierit, uti jam semel monuimus, non a ple-
 beis, sed prudentibus, ac timoratis viris seculi
 discitur.

CAPUT IV.

*Consuetudinis legitimæ origo & effectus
 declarantur.*

Dum pleraque alicuius communitatis membra
 libere ac frequenter eadem agunt, consue-
 tudinem, quæ *facti* dicitur, introducunt. Et
 hac diutius continuata alia nascitur, quam con-
 suetudinem *juris* vocant, ac definiunt, quod
*Jus moribus hominum institutum, quod pro
 suscipitur, cum deficit lex.* (Isidor. lib. 5. Etymol.
 mol. c. 3.). Non autem quælibet *facti* con-
 suetudo illam *juris* progignit, alias furta, adul-

(a) Hac quippe admitta opinione omnes fere huma-
 næ leges in nihilum redirent „ Quisque pro
 „ suo affectus commodo & ingenio contenderet
 „ legis finem locum non habere. Quin hæc
 „ gula leges ipsas naturales quisque metiri
 „ deret. Divites omnes contenderent: finem
 „ vetitæ fornicationis eorum respectu non con-
 „ sistere, cum habeant, unde & mulieri & fe-
 „ turæ proli providere abunde possint. Liberos
 „ rum hæreticorum lectionem, accessum ad
 „ monasterium, armorum delationem, pompas
 „ rum usum, & plurima alia quisque sibi licita
 „ fore judicaret „ P. Concina Tom. 6. lib. 1.
 Diff. 6. cap. 1, num. 12.

teria, fraudes, & id genus alia jam impune, ac pleno ex jure fierent. Unde certis quibusdam conditionibus vestita sit oportet. Conditiones legitimæ consuetudinis quas cum sancti Patres; tum Legistæ recensent, sunt 1. ut sit rationabilis, 2. libera, 3. animo se obligandi a populo propagata, 4. debito tempore continuata, 5. Principis consensu firmata.

Rationabilis consuetudo erit, quæ communi bono utilis, nec tamen alicui sive naturali sive divinæ legi adversatur. In his rebus (inquit sanctus Augustinus *Epist. 86.*), de quibus nihil certi statuit scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum pro lege tenenda sunt. Id clarius sanctus Thomas exponens ait: *Lex naturalis & divina procedit a voluntate divina, ut dictum est, unde non potest mutari per consuetudinem procedentem a voluntate hominis; sed solum per auctoritatem divinam mutari posset: & inde est, quod nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra legem divinam, vel legem naturalem.* Dicit enim Isidorus (in *Synonymis*): *Usus auctoritati cedat, pravum usum lex & ratio vincat* (1. 2. 97. art. 3. ad 1.). Mos itaque, qui legi divinæ &c. præjudicium adfert, non inter legales consuetudines sed inter abominabiles collocari corruptelas debet.

Libertas actuum altera consuetudinis introducendæ conditio est. Unde quæ libertati, etiam consuetudini obsunt. Actus, quos populus ex gravi metu frequentat, vix umquam legalem consuetudinem fundant. Illi vero, qui ex ignorantia profecti, aut per

per violentiam extorti, legitimæ consuetudinis fundamenta esse numquam possunt. Populus proinde aut saltem major ejusdem pars id, quod agit cognoscere, sicque agendi obligationem intendere debet. Quemadmodum enim legis obligatio a sola Principis voluntate, ita consuetudinis obligatio etiam a populi intentione pender; isti deficiente sicut lex, ita & consuetudo legalis deficiit. Hæc autem obligandi intentione introductam consuetudinem fuisse certis quibusdam et signis colligitur. Quod omnes, etiam prudentes, studiose observant; quod plebei non minus quam Præsides urgent, eosque, qui istud negligunt, male notant; consuetudini obligatio innixum crede, utque scandalum evites, te conformare cæteris stude (a).

In terris, quibus Princeps dominatur, quæcumque consuetudo vacillat, donec Principis consensu firmetur. Duplicem ejusmodi consensum Legistæ distinguunt. Primum *personalem* dicunt; cum nempe Princeps consuetudinem advertens eam vel expresse vel tacite approbat, non obstante, quod eam supprimendi & occasio-

(a) Regula universalis ac certa, prout P. Concina observat, hac de re statui nequit. Actus enim quibus consuetudo invehitur, indifferentes cum sint, & liberi, non nisi ex personarum, temporum, materiarum diversitate, aliisque circumstantiis definitur hæc obligatio potest. Genius quoque societatis spectandus est. Nam si societas communiter res fugiat obligationem inducere sub culpa; regula hinc erui potest, pro consuetudine interpretanda quod sub culpa non obliget.

nam & vires habeat. Alterum *legalem* vocant, eoquod jura, & leges, quæ in terra vigent, quasque ipse Princeps approbavit, consuetudinem rationabilem ac certo tempore observatam, approbent, legisque ad fastigium evehant; licet eam forsitan Princeps immediate non approbet, aut omnino ignoret.

Ut consuetudo consensu Principis *legali*, ac titulo præscriptionis vim legis obtineat, aut legem præexistentem abroget, per tempus longum, decem videlicet annos continuari publice debet, & nullo contrario actu interrumpi. Ut vero Principis consensu *personali*, atque conniventia intervenit legis vices suppleat, certus temporis tractus non requiritur; sed quamprimum de populi intentione, ac Principis consensu constat, illius currere obligatio, aut deobligatio incipit.

Facti proin consuetudo genuinis insignita characteribus effectum sortiri triplicem potest. Quandoque legem novam *fundat*, quandoque priorem legem *abrogat*, quandoque obscuram *interpretatur*. Ut consuetudo quamdam legem inducat omnibus conditionibus antea recensitis prædita sit oportet. Ut vero legem abrogat, aut interpretetur, una abesse potest. Non enim qui contra legem agunt, obligationem inducere, sed potius tollere intendunt. Et licet primi legis violatores peccent, temporis tamen progressu, quo eadem agendi ratio communis est facta, ac Principis consensu fulcita, finem prævaricationis

tio accepit, hocque modo agendi jus subintro-
 vit. Pro coronide Angelicum adhuc Doctores
 audire juvat, qui perpulchre in rem nostram
 ita differit: *Possibile est quandoque præter legem
 agere in casu scilicet, in quo deficit lex; Et tamen
 actus non erit malus. Et cum tales casus
 multiplicentur propter aliquam mutationem homo-
 num, tunc manifestatur per consuetudinem, quæ
 lex ulterius non est utilis; sicut etiam manifesta-
 retur, si lex contraria verbo promulgaretur. Sed
 autem adhuc manet ratio eadem, propter quam
 lex prima utilis erat, non consuetudo legem, sed
 lex consuetudinem vincit; nisi forte propter hoc
 solum inutilis lex videatur, quoniam non est
 utilis secundum consuetudinem patriæ, quæ est
 una de conditionibus legis. Difficile enim est con-
 suetudinem multitudinis remove. (1. 2. quæst.
 97. a. 3. ad 3.). Verba sancti Doctoris adeo
 perspicua sunt, ut eis quidquam superaddere
 supervacaneum foret. Porro sicut lex contra
 consuetudinem enervatur, ita vicissim consuetu-
 dinem nova sæpe contraria lege, aut consue-
 dine abrogari ratio suadet, & experientia do-
 cet (a).*

(a) Privilegii explanatio hic omiſſa; quia forte
 potius externum, quam internum concernit, et
 obvios apud Canonistas invenitur. Est autem
 Privilegium specialis facultas aliquid contra, vel
 præter legem agendi, a Principe concessa cum
 adnexa prohibitione, ne quis illius usum impe-
 diat. Reale officio, muneri, vel statui adhaerentibus
 eique

eique privata renunciatio non nocet: *personale* privatæ cuidam personæ est concessum, hujusque morte vel renunciacione perit. Illud, quod a communibus oneribus eximit, contra legem datum, & *odiosum* est, ac proin stricte interpretandum; quod vero simplicem ac novam quidquam agendi &c. potestatem alicui tribuit, *favorabile* est, atplæque interpretationis capax. Tam hoc, quam illud vel diuturno non usu, vel nimio abusu, vel expressa revocatione amittitur.

